

سامانه سوت زنی

استفاده از ظرفیت استفاده‌کنندگان در نظارت و کشف فساد

دکتر علی رحمانی

استاد حسابداری دانشگاه الزهرا (س)

رئیس هیئت‌مدیره انجمن حسابرسی فناوری اطلاعات ایران

حسابداری

محیط حسابداری یعنی تعامل سه ضلع شرکت و مدیریت آن، استفاده‌کنندگان از اطلاعات و حرفه حسابداری. نقش یا نقشهای هرکدام در عرصه و پدیده‌های ظهور یافته و نوظهور مختلف قابل واکاوی است. ثقل و فساد پدیده‌ای است که با تغییر در مدل‌های کسب‌وکار و تغییر در اقتصاد مدام چهره عوض می‌کند. در این شماره از حسابرس به روشنگری در خصوص نقش این بازیگران خواهیم پرداخت. میزبان جناب دکتر علی رحمانی چهره نام آشنا و فعال در حرفه حسابداری هستیم. جناب دکتر رحمانی، از پنجره پرطرفدار گفتگوی حسابرس با مخاطبان لحظاتی را از دانش ارزشمند شما بهره خواهیم برد. به‌عنوان پیشگفتار برای خوانندگان حسابرس پدیده فساد را از منظر جهانی تبیین بفرمایید.

خارجی مصوب شده است به دلیل این که به رقابت لطمه می‌زند. فسادی که در رابطه با اساتد اوایل و طرفهای ایرانی اتفاق افتاده بود براساس همین ضوابط و مقررات کشف شد و شرکت و مدیران اساتد اوایل جریمه شدند. **شرکت تامین مالی بانک جهانی (IFC)** که با بخش خصوصی کشورها کار می‌کند هم اقدام‌های خوبی انجام داده است و یکی از کارهای آنها تدوین رهنمود، آموزش و ارزیابی و کمک به بهبود سیستم‌های مبارزه با فساد و از جمله از طریق ارتقای حاکمیت شرکتی است. **گروه اقدام مالی (FATF)** هم در زمینه پولشویی رهنمودها و اقدام‌های خوبی انجام داد. به‌خاطر دارم حدود بیست سال پیش یک مورد **بیش‌نمایی فاکتور (Overinvoice)** خرید از برزیل توسط شرکتی ایرانی و واریز مازاد مبلغ توسط فروشنده به حسابی در آلمان ردیابی و به‌عنوان پولشویی توسط مقام ناظر بانکی در آلمان توقیف شده بود.

سازمان

بنابراین، با توصیف جنابعالی "فساد" در تمام دنیا از جنبه مالی دامن همه را گرفته است و همه جهانیان برای مبارزه با آن باید انگیزه پیدا کرده باشند. مسئله این است که در

دکتر رحمانی

در مقدمه باید عرض کنم که بحث فساد و تقلب یک آسیب و پدیده‌ای شایع در سطح جهان است و ارقام و ارقامی که برای تقلب و فساد ثبت و گزارش می‌شود بسیار قابل توجه است. گفته می‌شود بین سه تا پانزده درصد تولید ناخالص جهان در فساد و تقلب از بین می‌رود و این رقم بسیار قابل توجهی است. بنابراین بایستی به موضوع به‌صورت سیستمی نگاه کنیم که در سطح دنیا اقداماتی برای برخورد با این پدیده شوم شروع شده است و در حال گسترش است. از این لحاظ در سطح بین‌المللی اقدامات بسیار گسترده‌ای صورت گرفته است.

سازمان

رقم، رقم تکان دهنده‌ای است!! مسلمانان مبارزه با آن هم بسیار پر پیچ و خم. شما می‌دانید که مسئولیتهای حسابرس از چه وسعتی برخوردار است و جامعه چه انتظاری از حسابرس دارد. از مسئولیتهایی که برای او در مبارزه با فساد دیده شده قدری صحبت کنید.

دکتر رحمانی

نباید فکر کنیم که در جلوگیری از این پدیده حسابرسان قرار است یک تنه بایستند. حسابرسان هم بخشی از این چند ضلعی مبارزه با فساد هستند که قوانین و استانداردها مسئولیتهایی را متوجه آن‌ها کرده است و انتظار این است که به شایستگی این مسئولیتهای را انجام بدهند و به هر حال براساس توانمندیها، مهارت، دانش و فناوریهایی که در اختیار دارند بتوانند در این راه کمک کنند و موثر باشند.

سازمان

در سطح جهانی برای برخورد با این پدیده آیا سازمانهای مشخصی عهده‌دار می‌باشند؟

دکتر رحمانی

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) کارهای زیادی برای جلوگیری از فساد و تقلب انجام داده است از معاملات با اشخاص وابسته که به‌طور بالقوه امکان فساد در آن هست تا قیمت‌گذاری انتقالی و فساد مالیاتی و بحث‌های بسیار جدی‌تر در دیگر فسادها و تمهیدات پیشگیری و کشف آن. در اتحادیه اروپا و در امریکا نیز موضوع مبارزه با تقلب و فساد مطرح است. مثلاً در امریکا سالها پیش قانون منع پرداخت رشوه در معاملات

گفته می‌شود

بین سه تا پانزده درصد

تولید ناخالص جهان در

فساد و تقلب از بین می‌رود و

این رقم بسیار

قابل توجهی است

فصل شش تا پایان فصل دوازده که به نقشهای مختلف در مدیریت و کاهش تقلب اختصاص دارد. مثلاً یک نکته خیلی مهم حاکمیت شرکتی است. در بحث حاکمیت شرکتی و کمیته حسابرسی خود هیئت مدیره و مدیریت ارشد مسئول و ملزم است کنترل‌های داخلی را مستقر و تقویت کند و برای جلوگیری از فساد و تقلب اقدامات موثری را انجام دهد. این موضوع در فصل‌های هشتم و نهم کتاب مورد توجه قرار گرفته است. به نقش حسابرسی داخلی در فصل دهم پرداخته شده است. نقش حسابرسان مستقل در کشف و پیشگیری تقلب را در فصل یازدهم و نقش حسابرسان در مبارزه با فساد را در فصل شانزدهم کتاب به تفصیل توضیح داده‌ایم.

سپاس

نگاه پدیده‌های نوگزارشگری مثل "گزارشگری پایداری" در خصوص مسئله فساد چگونه است؟

دکتر رحمانی

در گزارشگری پایداری چه در ابتکار گزارش جهانی (Global Reporting Initiative) و چه در گروه مشورتی گزارشگری مالی اروپا (European Financial Reporting Advisory Group) در اتحادیه اروپا یک استاندارد تحت عنوان بیزینس کانداکت (Business Conduct) یا کردار کسب‌وکار وجود دارد. آنجا مشخصاً هم به رشوه و هم به فساد پرداخته شده است و این‌که مدیریت چه کاری باید انجام دهد و چقدر فساد اتفاق افتاده، چقدر برخورد شده، چقدر آموزش ضد رشوه و ضد فساد داده‌اند. در همین قضیه دادگاه معاون سابق قوه قضاییه دیدیم آقای طبری در دادگاه در پاسخ به قاضی می‌گوید دوستان من هدیه دادند. در بقیه دنیا مقام‌های دولتی و قضایی نمی‌توانند حتی از دوستان خود هدیه‌ای بیش از یک مبلغ ناچیز بگیرند. این به هر حال باید آموزش داده شود و مشخص بشود که مثلاً اگر شما بیش از صد دلار (حالا این رقم مثال است و نرم باید مشخص شود) از دوستان خود بگیرید می‌تواند به منزله فساد باشد.

سپاس

در بحث حاکمیت شرکتی ادعا این است که مکانیزم‌هایی در نحوه راهبری شرکتها طراحی شود تا از رسیدن شرکت به اهداف خود اطمینان یابد و از منابع آن به‌خوبی

این مبارزه همه نگاه‌ها به حسابرسی دوخته شده. شما نظر تان چیست؟

دکتر رحمانی

اگر از دید کلی به موضوع بنگریم بهتر می‌توان نقش حسابرسی و چرایی چنین انتظاراتی را درک کرد و اینقدر نگران نمی‌شویم که همه بار و مسئولیت متوجه حسابرسان است. شاید خوب باشد که گزارش انجمن بازرسان رسمی تقلب که هر دو سال یک بار منتشر می‌شود مورد توجه قرارگیرد. آمار فساد و تقلب کشف شده و گزارش شده تنها درصد خیلی کمی از کل فساد و تقلب را منعکس می‌کند. نکته جالب توجه این هست که حسابرسان در واقع درصد بسیار کمی را کشف کرده‌اند. این را هم باید تاکید کنم که در سطح مجلس و دولت شناخت کافی از حسابرسی و ظرفیت‌های بی‌نظیر آن وجود ندارد که شاید ناشی از کم‌کاری خودمان باشد. در حکمرانی‌های خوب، توجه ویژه‌ای به حسابرسی می‌شود. اصلاً در مردم سالاریها پاسخگویی از طریق حسابداری و حسابرسی صورت می‌گیرد. برای همین است که در برخی کشورها وزارت امور اقتصادی یا خزانه‌داری و حکمرانی خوب داریم.

سپاس

چنانچه جنابعالی راهکاری در ذهن در جهت کاهش تقلب دارید بفرمایید.

دکتر رحمانی

به هر حال نوع تقلبات چه تقلب در صورتهای مالی و چه سوء استفاده از داراییها را می‌شود از طریق افزایش آگاهی کارکنان، افزایش و ارتقای کنترل‌های داخلی و از جمله حسابرسی داخلی و سوت‌زنی کاهش داد.

سپاس

دعوت از جنابعالی در این گفتگو با نگاه به تالیف آثاری در این زمینه از سوی شما بوده است. اگر مایلید در این خصوص برای خوانندگان ما مطالبی را ارائه بفرمایید.

دکتر رحمانی

در کتاب "تقلب در صورتهای مالی جلوگیری و کشف" که به اتفاق آقای دکتر ذبیح‌اله رضایی و آقای دکتر منتی تدوین شده و دانشگاه الزهرا (س) آن را منتشر کرده، با دید جلوگیری از فساد و تقلب مفصل بحث شده است. به خصوص

مثل کره جنوبی یا ترکیه فاصله زیادی دارد. با دیوان محاسبات آمریکا (GAO) که دنیایی فاصله دارد.

سازمان

نقش استفاده‌کنندگان چگونه است؟

دکتر رحمانی

در رابطه با استفاده‌کنندگان فعالیت‌هایی صورت گرفته است نظیر جنبش فعال کردن سرمایه‌گذاران (Investor Activism) و فعال کردن هیئت‌مدیره شرکتها. توجه داشته باشیم که رهنمودهای بال، انضباط بازار (Market Discipline) را در واقع یکی از ارکان به اصطلاح سلامت و نظارت می‌داند. از استفاده‌کنندگان انتظار می‌رود که خود به بحث بهبود شفافیت کمک کنند. در بازار سرمایه از مدت‌ها قبل اداره دیده‌بان سلامت بازار از سامانه‌ای مشابه سامانه سوت‌زنی برای استفاده از ظرفیت استفاده‌کنندگان در نظارت و کشف فساد و بهبود شفافیت استفاده می‌کند. سامانه شفافیت شهرداری تهران، اندیشکده شفافیت برای ایران، «مدیریت ریسک فساد» وزارت اقتصاد نمونه‌های دیگری است که اگر درست عمل کنند به کاهش ریسک فساد منجر می‌شوند. هر چند متأسفانه با تغییر مدیریت ممکن است این سامانه‌ها حتی تعطیل شود.

سازمان

در مبارزه با فساد برای "حرفه حسابداری" شما چه ظرفیتهای و توانمندیهایی می‌توانید برشمارید؟

دکتر رحمانی

حسابداری نور است که هم به بحث شفافیت و هم به بحث‌های عدم تقارن اطلاعاتی، نظریه نمایندگی و تضاد منافع می‌پردازد. حسابداری، صنعت تولید اطلاعات با کیفیت است که به روشی ضابطه‌مند شفافیت، انضباط، آرامش و سلامت ایجاد می‌کند. برای نیل به شفافیت در واقع استاندارد وجود دارد از جمله استانداردهای گزارشگری مالی، ریسک، کنترل‌های داخلی و حسابرسی مستقل و داخلی. همه این استانداردها در فرآیندی تدوین می‌شود که مشارکت حداکثری ذینفعان را فراهم کند و حقوق آنها و عموم تامین شود. در بحث شفافیت امریکایی‌ها حتی تا اینجا پیش رفته‌اند که تدوین استانداردهای حسابداری را مشخصاً به FASB واگذار کرده‌اند و دیگر AICPA که قبلاً رهنمودهای آن یک مرجع و یک طبقه از خانه اصول بود را

حفاظت شود. آیا می‌توان این را گامی در جهت مبارزه با فساد تلقی نمود؟

دکتر رحمانی

بله، دقیقاً. قانون ساکس (ساربینز آکسلی) که سند اصلی حاکمیت شرکتی در آمریکا است در پاسخ به فسادهای مالی در شرکت‌ها وضع شده است. در بحث حاکمیت شرکتی کمیته‌های حسابرسی را تعریف کردند. خود کمیته حسابرسی می‌تواند کمک کند و مسوولیت‌هایی برای این کمیته‌ها تعیین شده است. به هر حال در قانون ساکس (ساربینز آکسلی) این خیلی برجسته هست. برای حسابرسان داخلی نقش قائل شده و بخش ۴۰۴ آن مربوط به کنترل‌های داخلی است. برای حسابرسان مستقل نقش قائل شده و تدوین استانداردهای حسابرسی و نظارت بر حسابرسان را به نهاد جدید (PCAOB) واگذار کرد. برای ارکان یا هیئت‌های راهبردی نقش قائل شده است.

حاکمیت شرکتی مشخصاً برای جلوگیری از سوءاستفاده و افزایش کارآمدی طراحی شده است که این یعنی حاکمیت شرکتی دنبال این هست که مطمئن شود از منابع شرکت به نحو کارآمدی استفاده می‌شود؟! و سوء استفاده و عدم رعایت حقوق ذینفعان و نقض قوانین و مقررات صورت نمی‌گیرد؟! در تعدادی از شرکت‌های ایرانی که شریک خارجی دارند، حتی از مدت‌ها قبل سامانه‌های مدرن سوت‌زنی مستقر و عملیاتی شده است که از ایرانسل و دیجی‌کالا برای نمونه می‌توان نام برد. ورشکستگی‌ها و رسوایی‌های تعاونی‌های اعتباری که از حدود سال ۱۳۹۳ شروع و در سال ۱۳۹۶ به اوج رسید و مردم سپرده‌گذار را به خیابانها آورد، خسارات زیادی به کشور وارد کرد که یک نمونه آن چاپ پول توسط بانک مرکزی برای پرداخت سپرده‌های مردم بود، ولی گزارش دقیقی در مورد آنها منتشر نشد، ناشی از عوامل متعدد و از جمله فقدان حاکمیت شرکتی و عدم نظارت بر آنها بود. اگر اصلاحات جامعی صورت گیرد این حاکمیت شرکتی باید به وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی در هر سه قوه تسری یابد و مستقر شود. به هر حال فساد در دولت هم کم نیست که آخرین مورد آن وزارت جهادکشاورزی بود. دیوان محاسبات در این حوزه باید تلاش بیشتری می‌کرد و هم مسوولیت حسابرسی صورتهای مالی وزارتخانه‌ها را بپذیرد و هم حسابرسی رعایت را انجام دهد. در شرایط فعلی دیوان نسبت به هم‌تایان آسیایی

کلاکنار گذاشته‌اند و یک سیستم تدوین و تنقیح (Codification) راه‌اندازی و استانداردها را وضع می‌کنند. از طرف دیگر تدوین استانداردهای حسابرسی را به PCAOB سپردند. به مدیران مالی مسئولیت داده شد. مدیران مالی در مورد درستی صورتهای مالی مسئول هستند در حالی که قبلاً گفته می‌شد که اینها طراحی تقلب می‌کنند، طراحی فساد می‌کنند ولی پیدا نیستند و مسئولیت ندارند. اینها در واقع اتفاقاتی است که افتاده است. به هر حال ما به‌عنوان حرفه حسابداری، متخصص جمع‌آوری، پردازش و گزارش اطلاعات هستیم.

یک مسئله خیلی مهم که اساس حسابداری را توجیه می‌کند، تنظیم روابط قراردادی است. به‌عنوان یک کارشناس رسمی دادگستری رشته حسابداری و حسابرسی در پرونده‌های زیادی فقدان یک سامانه حسابداری به‌دلیل ناآگاهی و یا سوءنیت را در ایجاد فساد و یا اختلاف و دعوی طرفین دیده‌ام. به‌همین دلیل می‌گویم حسابداری می‌تواند موجب آرامش اجتماعی و قوام شراکت‌ها و دوستی‌ها شود. کارکرد دیگر حسابداری این است که موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی است. عدم تقارن اطلاعاتی فساد خیز و فتنه‌انگیز است که در ادبیات حسابداری تحت عنوان کژاخلاقی و کژگزینی از آن یاد می‌شود. در بسیاری از کشورها در قراردادهای وام مفادی مبتنی بر اطلاعات حسابداری (Debt Covenants) گنجانده می‌شود که وام‌گیرنده را منضبط و ریسک‌های نکول و انحراف مصرف را برای وام‌دهنده کاهش می‌دهد. در بازارهای مالی حسابداری نقش بسیار مهمی دارد. قابل ذکر است افشای اطلاعات تا جایی است که لطمه به مزیت‌های رقابتی سازمان و افشای اطلاعات نهانی آن شرکت نرسد. چیزی تحت‌عنوان هزینه‌های مالکانه (Proprietary cost) در حرفه حسابداری مطرح هست.

در سطح دولتی هم ارتقای نظام مدیریت مالی بخش عمومی (PFM) می‌تواند به کاهش فساد بینجامد. هم بانک جهانی و هم انستیتو راهبری بازل روی بهبود و ارتقای نظام مدیریت دولتی کار می‌کنند. حساب واحد خزانه یکی از این ابزارها است که علیرغم تصریح در قانون اساسی به واریز همه درآمدها به حساب خزانه کامل عملیاتی نشده است و سازمان هدفمندی یارانه هم به موازات خزانه دیگری شده است. استحضار دارید دولت جمهوری اسلامی ایران صورتهای مالی حسابرسی شده ندارد. هنوز داراییهای زیادی احصا و در دفاتر ثبت نشده است و زمین

خواری یک نمونه فساد است. در مورد شناخت بدهیها قانون رفع موانع تولید و ارتقای نظام مالی کشور ایجاد مدیریت بدهیها در وزارت اقتصاد مصوب و تاسیس شد. همه این اصلاحات پراکنده و جزیره‌ای است. ما همانند بسیاری از کشورهای دنیا یک قانون طلایی مدیریت مالی بخش عمومی نیاز داریم که اصلاحات جامعی در مدت زمان مشخصی را در مدیریت مالی بخش عمومی ایجاد کند و سامانه یکپارچه مدیریت مالی (IF-MIS) دولت را مستقر کند. متأسفانه باید عرض کنم که کدینگ آمار مالی دولت (GFS)، طبقه‌بندی وظایف دولت (classification of the functions of government: COFOG)، و فهرست حساب‌ها طبق استانداردهای حسابداری بخش عمومی (COA) به‌صورت کامل و یکپارچه پیاده نشده است و پاسخگویی و شفافیت مالی دولت را مخدوش کرده است. بخشی از اصلاحات نظام بودجه اتفاقاً معطوف به‌همین اصلاحات است. سالی که مقام رهبری سال پاسخگویی نامگذاری کردند فرصت خوبی بود که ظرفیت حسابداری را معرفی و یک تحول اساسی ایجاد کنیم ولی متأسفانه با انفعال حسابداری کشور این فرصت توسط صدا و سیما به برنامه‌های پرسمان تنزل یافت. در جریان تدوین برنامه هفتم بنده فرصتی داشتم با کارگروهی از وزارت اقتصاد و سازمان برنامه برای بخش نظام مالی و بودجه همکاری کنم. استحضار دارید که قوانین برنامه درصد تحقق شان بسیار پایین است و کسی هم پاسخگو نیست. بر اساس تجربه‌های جهانی پیشنهاد کردم در خود قانون ساز و کاری پیش‌بینی شود که همه دستگاه‌هایی که در قانون مسئولیتی برای آنها تعریف شده است یک برنامه راهبردی پنج ساله تدوین کنند و به تصویب شورای نظارت بر اجرای قانون برنامه و کمیسیون مربوط در مجلس برسانند. همچنین در تمام دستگاه‌های اصلی (مثل هر وزارتخانه، قوه قضاییه، مجلس...) یک مدیر ارشد مالی، یک مدیر حسابرسی داخلی و یک مدیر ریسک مستقر شوند. این مدیر ارشد مالی صورت‌های مالی تلفیقی دستگاه اصلی و زیر مجموعه‌های آن را تهیه کند تا حداقل بشود مثلاً مباشرت و پاسخگویی هر وزیر میسر گردد. خوشبختانه آن ساز و کار در ماده ۱۱۸ قانون برنامه درج شد ولی در خود کمیسیون دولت مدیر مالی، مدیر حسابرسی داخلی و مدیر ریسک حذف شد و یک ناظر مالی و یک ناظر عملیاتی تعریف شد. خیلی متأسف شدم که در سطح سازمان برنامه و دولت چرا این قدر شناخت

بدون شک

ضریب نفوذ کم حسابرسی

باعث تشدید فساد می‌شود و

باعث بسیاری از اختلافات و

دعواها می‌شود

است و استانداردهایی که "معیار رسیدگی" اوست استانداردهای حسابداری است. مفهوم تقلب (و نه فساد و پورسانت) هم که ناظر بر اطلاعات مالی است در جای جای استانداردهای حسابرسی به عنوان "ابزار رسیدگی" آمده است. آیا الزامات استانداردهای حسابرسی در خصوص تقلب قابل گسترش به مفاهیم فساد (مالی و اقتصادی) و پورسانت می‌باشد؟

دکتر رحمانی

در استانداردهای حسابرسی، مشخصاً استاندارد ۲۴۰، مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب در حسابرسی صورتهای مالی است. استاندارد ۲۵۰ ارزیابی رعایت قوانین و مقررات در حسابرسی صورتهای مالی است. استاندارد ۲۶۰ در رابطه با اطلاع‌رسانی به ارکان راهبری و استاندارد ۲۶۵ اطلاع‌رسانی ضعفهای کنترل‌های داخلی به ارکان راهبری و مدیران اجرایی را مطرح می‌کنند. استاندارد ۳۰۵ برخورد های حسابرس با خطرهای ارزیابی شده و استاندارد ۴۵۰ ارزیابی تحریفهای شناسایی شده در حسابرسی را مورد بحث قرار می‌دهد. به نظر من استانداردهای حسابرسی بسیار مترقی است. من به شوخی به دوستان می‌گویم که حسابرسان اینقدر با ارکان راهبری و هیئت‌مدیره‌ها حرف نزدند که یک استاندارد آمد که باید با ارکان راهبری و هیئت‌مدیره‌ها صحبت کرد. تا هم شما

نسبت به این رشته کم است و درست از این ظرفیت استفاده نمی‌کنند.

این را باید تاکید کنیم که محیط کلان کشور بسیار تاثیرگذار است. در شرایط تحریم، فساد افزایش می‌یابد.

سپاس

موضوع را با نگاه به استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی بیشتر توضیح دهید؟

دکتر رحمانی

شما به استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی که بنده از آن به ابگم (استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی) یاد می‌کنم، نگاه کنید ببینید دنبال چه چیزی می‌باشند خودشان می‌گویند ما دنبال تدوین استانداردهایی هستیم که منجر به شفافیت شود. شفافیت منجر به پاسخگویی می‌شود و این هر دو منجر به کارایی می‌شود. این سه هدف یا دستاورد ابگم است. ما به اشتباه در ایران فکر می‌کنیم ابگم برای این هست که ما سرمایه‌گذار خارجی جذب کنیم. ولی بنیاد ابگم دقیقاً بر روی بحث شفافیت، پاسخگویی و کارایی دارد کار می‌کند. این مجموعه استانداردها کامل هستند، برای اینکه ما بتوانیم تمام رویدادها را به نحو درست افشا کنیم، این خودش یک نوع شفافیت است. تصور فرمایید در سال ۱۳۸۶ که بنده مدیرعامل بورس تهران بودم، روی آماده‌سازی برای پذیرش سه بانک دولتی تجارت، ملت، صادرات در بورس کار می‌کردیم. چون پایان نامه ارشد من در دانشگاه تهران در مورد طرح بازنشستگی بود و در گروه کارشناسی تدوین استانداردهای سازمان حسابرسی هم روی استاندارد طرح‌های بازنشستگی کار کرده بودم، مطلع بودم این بانک‌ها حقوق بازنشستگان‌شان را خودشان پرداخت می‌کنند. در صورتهای مالی این شرکت‌ها تعهدات بازنشستگی منعکس نبود و در گزارش حسابرس هم از بابت عدم ثبت و انعکاس این تعهدات بزرگ، بند شرطی مشاهده نمی‌شد، چون ما استاندارد حسابداری مزایای بازنشستگی کارکنان نداشتیم، ولی استاندارد بین‌المللی حسابداری شماره ۱۹ به این مهم اختصاص دارد و به دلیل این نیاز در سال ۹۲ در قالب استاندارد ۳۳ حسابداری ایران آن را پذیرفتیم. در حوزه استانداردهای حسابرسی هم باز کارهای خیلی خوبی انجام شده است.

سپاس

حسابرس (و نه در نقش بازرس) متخصص حسابداری

وارد نماید نظیر رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداختهای غیرقانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیصهای غیرقانونی، جعل، تخریب یا اختفاء اسناد و سوابق اداری و مالی". خب این تعریف تقریباً خیلی کامل هست. لازم به ذکر است که این قانون بعد دوره آزمایشی تمدید یا دائمی نشد.

در قوانین دیگر هم به بحث انواع و اقسام فساد اشاره شده است. برای مثال "قانون منع مداخله کارکنان دولت در معاملات دولتی" که خود یک قانون ضدفساد هست. اخیراً هم که دولت در حال تنظیم و نهایی کردن لایحه‌ای در خصوص عدم تعارض منافع یا مدیریت تعارض منافع است.

بحث ما این است که حسابرسان در فرایند حسابرسی صورتهای مالی، ملزم هستند که تقلبات و فسادهای مرتبط با اقلام صورتهای مالی را مورد توجه قرار دهند. به هر حال ریسک تقلب هم یکی از ریسکهای است که بایستی مورد توجه قرار گیرد. یعنی در رابطه با اقلام صورتهای مالی، رسیدگیها هم به آزمون کنترلها و هم آزمون محتوا معطوف گردد.

را بهتر بشناسند و از کارکردهای حسابرسان مطلع تر شوند و هم شما کار حسابرسی تان را بهتر انجام دهید. یک استاندارد حسابرسی این را الزامی نمود، چرا؟ چون ارکان راهبری و هیئت مدیره‌ها می‌توانند به شناسایی ریسک‌ها و به شناسایی زمینه‌های تقلب کمک کنند. استانداردهای حسابرسی مسئولیت‌های مشخصی را در این خصوص قایل شده و وضع کرده است. بله ما اینجا بحث تقلب داریم.

چون برای رشوه و پورسانت قانون داریم بنابراین، اگر طرف رعایت نکرده باشد می‌شود عدم رعایت قوانین و مقررات. در مورد مبارزه با پولشویی هم قانون وجود دارد که باید رعایت شود. استانداردها هم همین را برای حسابرس الزام کرده است. بنابراین، به نظر من استانداردها و مسئولیتهای واگذار شده به حسابرسان به قدر کافی گویا و شفاف است. این که حسابرسان چگونه رفتار می‌کنند برمی‌گردد به این که بیشتر تمرکز حسابرسان روی اسناد و مدارک داخل شرکت نظیر پیش فاکتور و فاکتور است که به ما ارائه می‌شود یا اطلاعات بیرونی هم مهم است که به حسابرس ارائه می‌شود؟! اینها شواهد حسابرسی هستند و با پیشرفت فناوری پیچیده‌تر هم می‌شوند.

حسابرس

در این قسمت موضوع مبارزه با فساد را با تعریف از "فساد" برای خوانندگان حسابرس بیشتر روشن کنید. اشکال مختلف فساد در قوانین مختلف چگونه معرفی شده است. آیا در تفکیک مسئولیتهای، به نقش حسابرس به طور مشخص اشاره شده است.

دکتر رحمانی

در رابطه با تعریف فساد، شاید بهترین تعریف را در قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد داشته باشیم. من عیناً به تعریف در ماده قانونی اشاره می‌کنم که عنوان می‌کند "فساد در این قانون هرگونه فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرد یا ضرر و زیانی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم

اگر بتوانیم استانداردهای

بین‌المللی گزارشگری مالی

را به صورت کامل به کار بگیریم و

موسسات حسابرسی بزرگ و

مستقل داشته باشیم

برنمره شفافیت اثرگذار خواهد بود

سازمان

اینگونه به نظر می‌رسد که رسیدگی به فساد، از کشف تا برخورد‌های مناسب، یک کار تخصصی است. نقش حسابرس به‌طور مشخص چیست؟

دکتر رحمانی

اگر فساد واقع شده باشد، نحوه رسیدگی به آن در قوانین و مقررات مشخص است، اما اگر توجه به ریسک تقلب و فساد در سرتاسر فرآیند حسابرسی از برنامه‌ریزی تا گزارش مطرح شود، این انتظاری است که منطبق با استانداردهای حسابرسی است. در حرفه حسابرسی، طبق استانداردها حسابرس می‌تواند از تخصص‌های دیگر استفاده کند و لازم نیست حسابرس کارشناس و متخصص همه چیز آن صنعت باشد. مثلاً اگر در یک صنعتی برای تولید محصول فهرست مواد (BOM) وجود دارد خب این را می‌شود چک کرد که مثلاً چقدر مصرف شده؟ فرض کنید این مواد از طریق بورس کالا با قیمتی که کمتر از قیمت بازار است تامین می‌شود و یا به آن ارز نیمایی که نرخ ترجیحی است اختصاص می‌یابد. آیا امکان دارد که طبق سوابق حسابداری مصرف بیشتری که گزارش شده است یک عنصر فساد یا تقلب باشد. یا همین مثال در صنایع دارویی و غذایی، مصرف کمتر مواد که مستقیم بر کیفیت محصول و حتی سلامت مشتری تاثیر گذارد؟. برای این موضوع فنی می‌توانید شما یک کارشناس بیاورید. در استانداردهای حسابرسی این پیش‌بینی شده که شما از کارشناسان بیرونی استفاده کنید و حتی هزینه آن را به عهده خود صاحب کار بگذارید. یک سری کارها در واقع جزو تخصص و کار اصلی حسابرس هست و بایستی این کار را انجام شود. ولی اگر اقتصاد و سیاست شفاف نباشد و فساد در برخی بخشها سیستماتیک شده باشد، نباید از حسابرسان انتظار زیادی داشته باشیم. بحث محیط کنترلی هم در سطح شرکتها و هم جامعه مهم است.

سازمان

اگر مایلید در مقابله با فساد "ضریب نفوذ حسابرسی" را زیر ذره‌بین ببریم. از دیدگاه جنابعالی ضریب نفوذ کم حسابرسی چه میزان در رشد پدیده فساد موثر و با اهمیت است.

دکتر رحمانی

بدون شک ضریب نفوذ کم حسابرسی باعث تشدید فساد می‌شود و باعث بسیاری از اختلافات و دعاواها می‌شود. من سالها به‌عنوان کارشناس رسمی دادگستری کار کردم و پرونده‌هایی را از دادگاه کارشناسی کرده‌ام. هشتاد درصد موارد اختلافات که یک شرکت را متوقف کرده، یک دوستی و یا یک خانواده‌ای را نابود کرده به‌دلیل فقدان یک سیستم حسابداری و حسابرسی بوده است. آکیوموریتا، مالک سونی، در اجلاسی در سال ۱۹۸۶ در ژاپن گفته است که من از روزی که با شریکم شروع کردم برای تولید ضبط و نوارکاست، حسابدار من کنار دستم بوده است. ما خودمان حرفه حسابداری و حسابرسی را پس می‌زنیم. مثلاً زمانی که مدیرعامل بورس در سالهای ۱۳۸۷-۱۳۸۵ بودم درخواست کردم حسابرسان در مورد کنترل‌های داخلی اظهارنظر کنند. ابتدا کتباً اعلام کردند که نمی‌توانند این کار را بکنند. در حالی که این تخصص حسابرسان است و هم خدمت بزرگی به بازار برای شفافیت و اعتمادسازی است.

به رسیدگی به بودجه‌های پیش‌بینی سود نیز واکنش نشان داده شد. در واقع به جای این‌که به دنبال توسعه کسب‌وکار باشیم واکنش نشان داده می‌شود. این واکنشها احتمالاً به‌دلیل پایین بودن ظرفیت موسسات بوده است. اکنون ما یک مشکل اساسی در حرفه حسابرسی داریم و آن این است که ما تعداد زیادی موسسات حسابرسی کوچک داریم که ظرفیت و توانایی بالایی ندارند اما نتوانستیم در حرفه حسابرسی با همه تخصص و امکانات، مدلی را طراحی کنیم که بتوان موسسات بزرگ داشته باشیم نظیر (Deloitte, KPMG). به هر حال، موسسات بزرگ به‌راحتی تشکیل نمی‌شوند. در دولت هم سازمانهای دولتی زیادی از بودجه استفاده می‌کنند و حسابرسی می‌شوند. در برخی کشورها هر شخصی که بیش از ۱۰ هزار دلار از بودجه عمومی استفاده کند ملزم به تهیه صورت مالی و گزارش حسابرسی در مورد کمک دریافتی است. این هم نشان‌دهنده نفوذ بالای حسابرسی برای جلوگیری از فساد است.

دهها تعاونی مسکن که سرمایه‌های اعضا را برای تامین مسکن جمع‌آوری کرده‌اند نیز به‌دلیل همین حسابرسی نشدن با چالشهایی از حیث و میل پول تا فسادهای گسترده مواجه

هستند. به نظر من قوه قضاییه را هم می‌شود متقاعد کرد که برای کاهش پرونده‌های فساد، ضریب نفوذ حسابرسی افزایش یابد.

حسابداری

نقش حسابرسی و موسسات حسابرسی را در تاثیرگذاری بر رتبه شفافیت کشورمان و ارتقای آن در سطح بین‌المللی مورد واکاوی قرار دهید.

دکتر رحمانی

در رابطه با رتبه ایران در رتبه‌بندی، این مطلب را باید عرض کنم که بحث "پولشویی" و "رتبه پولشویی" مطرح است. انیستیتو بال (Basel governance institute) رتبه پولشویی را منتشر می‌کند. یکی از پارامترها شفافیت مالی است که ۱۷/۵ درصد امتیاز را دارد. حسابرسی و اجرا قانون (Enforcement) و حسابداری همین جا اهمیت می‌یابد. حتی ما ریسک سیاسی کشور که توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) ارزیابی می‌شود یک عامل آن روش حسابداری یعنی استانداردهای حسابداری و حسابرسی است. اگر بتوانیم استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) را به صورت کامل به کار بگیریم و مؤسسات حسابرسی بزرگ و مستقل داشته باشیم، بر نمره شفافیت اثرگذار خواهد بود.

در رابطه با بحث بهبود فضای کسب و کار (Doing Business) نیز یک شاخص در حمایت از سرمایه‌گذاران وجود دارد. یکی از ابعاد آن معاملات با اشخاص وابسته است و یکی دیگر امکان و سهولت طرح دعاوی حقوقی علیه مدیران. به طور نمونه با دستورالعملی که سازمان بورس نوشته و اجرا کرده، ما ۱۵ رتبه بالا آمدیم و ارتقا پیدا کرده‌ایم.

حسابداری

پس با این توصیف از مطالبی که فرمودید اینگونه می‌توان برداشت نمود که اصولاً ارتقای جایگاه حرفه حسابداری و حسابرسی مزایای پیدا و پنهان زیادی دارد.

دکتر رحمانی

مسئله مهم ما این است که ما حسابداری و حسابرسی را باید جدی‌تر بگیریم. به عبارتی شان و منزلت و خدمتی که این دانش و حرفه می‌تواند به جامعه داشته باشد و شان و منزلتی که در دنیا دارد را باید مورد اهمیت قرار دهیم. اگر چه می‌دانید که

در دنیا هم به هر حال این بحث فسادها به خود حرفه حسابرسی هم کشید. همین اخیراً فسادی در KPMG در هیئت نظارت بر حسابداری (PCAOB) مطرح شد. اینگونه موارد به جایگاه و منزلت و در واقع نگاه به این حرفه خدشه وارد می‌کند. با این وجود همچنان حسابرسی بهترین حوزه به شمار می‌رود.

شما قانون ساریینز آکسلی را در نظر بگیرید. در آمریکا آقای دکتر ذبیح‌اله رضایی می‌گفت به این قانون می‌گویند "قانون استخدام حسابدار". برای مبارزه و در پاسخ به یک سری فسادها. که البته بعداً با قانون دادفرانک که در پاسخ به بحران ۲۰۰۸ بود، تکمیل شد و این سری مستحکم‌تر شد. آنجا برای مبارزه با فساد آمده‌اند سراغ حرفه حسابداری و حسابرسی و در واقع آمده‌اند حرفه حسابداری و حسابرسی را ارتقا بدهند که بتوانند جلوی فساد را بگیرند و اعتماد را به جامعه برگردانند. جالب است من همان سال ۱۳۸۵ که در بورس تهران بودم و دنبال این بودم که یک سند راهبردی برای بورس بنویسم دیدم اتاق بازرگانی آمریکا یک سند در رابطه با ارتقای بازار سرمایه ایالات متحده تهیه کرده بود. بخش زیادی از آن به حسابرسی پرداخته بود. یعنی اتاق بازرگانی آمریکا به عنوان یک ذینفع آمده بود در رابطه با حسابرسان و اینکه چگونه بایستی در واقع حسابرسان ارتقا پیدا کنند، بهبود پیدا کنند و بتوانند به اعتمادسازی کمک کنند برنامه پیشنهاد کرده بود که این خیلی بحث جالبی است.

اگر کنترل‌های داخلی درست باشد خیلی از مسایل و مشکلات حل می‌شود. این تعداد بند در گزارش حسابرس چیز مطلوبی نیست و بیانگر کیفیت حسابرسی و حسابداری نیست. این بیانگر یک نظام مطلوب برای مبارزه با فساد نیست. ما در ایران در بخش مالی و حسابداری مان باید بیشتر سرمایه‌گذاری کنیم. مدیران مالی باید بیشتر مسئولیت بپذیرند. بورس برای افزایش خرد مالی در شرکتها، یک عضو غیرموظف مالی در هیئت‌مدیره را الزامی کرده و تصمیم‌گیری در مسایل مالی را منوط به استماع نظر بالاترین مقام مالی در رابطه با حسابرسی کرده است. اینها را بایستی فرصت بدانیم و از آن استفاده کنیم. فرض بر این است که در واقع این روشها بتوانند کمک کنند به این که سرمایه‌گذاری در بخش حسابداری و مالی صورت بگیرد. سیستمها در واقع تقویت بشوند.

حسابرس در انجام

مسئولیت‌های خود باید از

بانک‌های اطلاعاتی بیرون

استفاده کند

آمدیم از ظرفیت حسابرسی استفاده کردیم. بیانیه ثبت اوراق و گزارش توجیهی اوراق حسابرسی را درخواست کردیم. این خیلی نکته مهمی است که در واقع ما دچار ریسک کزگزینی نشویم. کج اخلاقی هم در واقع این است که مثلاً اوراق مرابحه منتشر می‌شود و تاییدیه حسابرس مبنی بر مصرف این وجوه درخواست می‌گردد. در بورس در بحث دستورالعمل کنترل‌های داخلی و حاکمیت شرکتی خیلی کار کردیم. ما از ظرفیت حسابداری و حسابرسی آگاهیم ولی اینطور نیست که همه بدانند. ما باید تلاش کنیم این ظرفیت و توانمندی را بشناسانیم. باید بالاخره این را به یک سرانجام خوب برسانیم. حسابرسی باید در بازار اعتبارات سیستم بانکی باشد در بازار ارز باشد و در جاهای دیگر می‌تواند باشد. البته باز با همان هوشمندی و هوشیاری که عرض کردم. ما هیچ ملزم نیستیم که فقط به اسنادی که از طرف صاحبکار به ما ارایه می‌شود بسنده کنیم و شواهد حسابرسی دیگری کسب نکنیم. ما می‌توانیم به راحتی قیمت‌ها را به دست بیاوریم.

سازمان

از این‌که مخاطبان‌مان را در این گفتگوی صمیمانه همراهی فرمودید بسیار سپاسگزاریم.

دکتر رحمانی

من هم از شما و همه همکاران در مجله حسابرس برای اهتمام به این موضوع مهم تشکر می‌کنم و آرزوی روزهای بهتری برای شما و کشور عزیزمان ایران دارم.

سازمان

از بزرگترین کمک کار حسابرس یعنی "فناوری" هم غافل نشویم. بفرمایید این مهم چه کمکی به مبارزه، کشف و تسهیل برخورد با فساد و تقلب به حسابرس می‌تواند داشته باشد.

دکتر رحمانی

ما در حسابرسی هم بایستی از فناوری استفاده کنیم. روشهای فعلی مان ممکن است اصلاً کمکی نکند. به عبارت دیگر، فقط بحث نیروی انسانی نیست که توانمندی کشف موارد تقلب را دارد یا ندارد بحث تکنیکها و فنون و ابزارها هم هست بحث نرم‌افزارهایی که می‌تواند در واقع در این حوزه کمک کند. الان تحلیل شناسی داده یک نکته خیلی مهم هست. **حسابرسی پیش‌بینانه (Predictive Audit)** یا هر معادل فارسی دیگری که برای آن بگذاریم در واقع یک ابزار است که گفته می‌شود باید تحلیل‌های دیگری برای کشف ناهنجاریها، برای کشف تقلب، برای کشف موارد مظنون به فساد انجام شود. دسترسی به سامانه‌های اطلاعاتی، کمک بزرگی برای حسابرس است. اگر بتوانیم به سامانه‌های اطلاعاتی دسترسی داشته باشیم، این سامانه‌های اطلاعاتی خیلی کمک می‌کند. البته جاهای دیگر هم هست. مرحوم دکتر عادل آذر رئیس اسبق دیوان محاسبات یک زمانی بحث ارز بود گفتند حدود ۴۰۸ میلیارد دلار از ارزی که شرکت‌ها گرفتن به تعهداتشان عمل نکردند من بهشان گفتم اصلاً شما وقتی می‌خواهید به یک شرکت ارز بدهید حداقل صورت مالی آن را نگاه کنید. ببینید آیا توانمندی دارد یا ندارد.

سازمان

واسطه بزرگ در وجوه نقد و اعتبارات "سیستم بانکی" است. قدری هم موضوع فساد را از این جنبه تحلیل بفرمایید و این‌که از ظرفیت‌های حسابرسی در این زمینه چه کمکهایی می‌توان گرفت.

دکتر رحمانی

درواقع وامها یک مساله فساد خیلی بزرگ در سیستم بانکی است. بحث این است که بتوانیم بر مصرف وجوه از ظرفیت حسابرسی استفاده کنیم. اینجا دو ریسک وجود دارد. ریسک به اصطلاح "کج اخلاقی" و "ریسک کزگزینی". یعنی به پروژه‌ای پول بدهیم که توجیه اقتصادی ندارد. ما در بورس